

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОРІВНЯЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧИХ ЕКСПЕРТИЗ РУКОПИСНИХ ЗАПИСІВ, В ОСНОВІ ЯКИХ ЛЕЖИТЬ ЛАТИНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Оксана Леонідівна РУСОВА,

*судовий експерт криміналістичного відділу
досліджень Харківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру*

На сьогодні слідчі та судді все частіше стикаються з такою проблемою, що в досліджуваних документах, які мають доказове значення по кримінальному провадженню, є не тільки рукописні записи, виконані українською, російською мовами, а й рукописні записи, писемність яких заснована на латинській графіці, тому доцільно було б розглянути особливості відібрання зразків рукописних записів для судово-почеркознавчого дослідження, в основі яких лежить латинський алфавіт.

У різний час проблемами дослідження рукописних записів, в основі яких лежить латинський алфавіт, приділялась увага у роботах таких вчених як Г. Г. Деннемарк, Е. Гечел, Ж. Матье, А. Нефтели, Д. К. С. Пурі, М. Лотар, та інших.

Латинський алфавіт (латинське лист або латиниця) є основою писемності у багатьох мовах світу, зокрема романської і германської групи. Включає в себе 26 букв, які в різних частинах планети можуть називатися зовсім по-різному.

**Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv
Ww Xx Yy Zz.**

Писемність, за основу якої було взято латинський алфавіт, використовується у всіх мовах балтійської, кельтської, германської та романської груп, а також у деяких з іранської, семітської, тюркської, фіно-угорської та слов'янської груп, у баскській та албанській мові. Також цю манеру написання можна зустріти в говірках Індокитаю, зокрема у В'єтнамі, на Філіппінах, в Африці, Океанії, Австралії та Північній і Південній Америці.

На сьогоднішній день з упевненістю можна сказати, що на землі практично не існує жодної дорослої людини, яка б не була з ним знайома.

Найкраще, звичайно ж, латинська абетка відома школярам і студентам, так як вони широко використовують її, вивчаючи, наприклад фізику, алгебру, геометрію, хімію або іноземні мови.

Латинський алфавіт можна по праву назвати джерелом міжнародного спілкування тому, що без нього ніяк не можна обійтися. Основних причин, можна назвати дві:

– по-перше, як вже згадувалось раніше, на основі латинської абетки засновано більшість мов світу, причому, як реально існуючих, так і створених штучно (наприклад, ідо, інтерлінгва, есперанто);

– по-друге, існує цілий ряд мов, манера написання яких настільки складна, що її доводиться спрощувати за допомогою так званого допоміж-

ного письма. До речі, у Китаї і Японії латиниця вивчається як допоміжне письмо і є обов'язковим предметом для вивчення, як у школі, так і ВНЗ.

На сьогоднішній день слідчі та судді частіше всього стикаються з такими рукописними записами, писемність яких заснована на латинській графіці, які мають доказове значення в кримінальному провадженні, а саме в банківських документах для відкриття платіжної картки де мається відповідна графа «Ім'я та прізвище латинськими літерами», назва діагнозу і рецепти виписані лікарем, електронні поштові адреси та ін.

В зв'язку з вище викладеним, виникають питання з направленням таких рукописних записів на почеркознавче дослідження а саме:

- що додатково потрібно вказувати в постанові про призначення судово-почеркознавчої експертизи?
- що робити, якщо слідчий не володіє відповідною мовою?
- що робити, якщо підозрюваний заявляє що він не володіє відповідною мовою?
- який текст диктувати особі при відібранні експериментальних зразків?

Щодо першого питання то в постанові потрібно вказати в якій мірі особа володіє латинською мовою, якщо вона нею не володіє то потрібно також вказати. Якщо особа володіє іншою мовою писемність якої заснована на латинській графіці потрібно вказати, і в якій мірі. А також потрібно вказати де особа працює, тому що люди вузької спеціалізації, лікарі, вчені, моряки дальнього плавання, працівники митної служби, ІТ-спеціалісти та ін. вивчають або в тій чи іншій мірі стикаються з написанням рукописних записів які засновані на латинській графіці.

Слідчим чи особою, яка відбирає зразки почерку, повинно бути встановлено вік особи, що перевіряється, її національність, рідна мова, та якими мовами вона ще володіє, освіта (де вчилася, скільки років, який навчальний заклад закінчила, де навчається тощо), професію, звичну для написання руку, стан здоров'я (чи не страждає нервовими чи психічними хворобами), стан зору (чи носить окуляри, чи користується окулярами при листуванні), чи має спеціальні навички щодо малювання, креслення і т.д., та обов'язково проінформувати про це експерта.

Експертна практика, в незалежності від об'єктів дослідження, рекомендує, щоб об'єм зразків почерку складав не менш п'яти аркушів паперу формату А4.

Зразки почерку бувають трьох видів: вільні, умовно-вільні та експериментальні.

Вільні зразки почерку є найбільш цінним порівняльним матеріалом, так як у них зазвичай немає навмисного змінення ознак почерку.

При наявності почеркознавчих об'єктів різними мовами, представлений на експертизу порівняльний матеріал однією мовою повинен бути дуже великим.

Вільні зразки, які засновані на латинській графіці необхідно підбирати в документах різного цільового призначення, щоб до них включалися, за можливістю, всі наявні у особи варіанти почерку. До них належать: особисті листи, банківські документи, щоденники, службові записи, записні книжки, тощо. При виконанні цих документів особа не тільки не знала, але і не

передбачала того, що ці рукописи можуть у подальшому використовуватись в якості зразків. Подібні зразки, як правило, виконуються звичайним почерком, без навмисної зміни.

Безсумнівність походження – це основна вимога, яка пред'являється до вільних зразків почерку, отже, необхідно встановити, що вони дійсно виконані ймовірним виконавцем. Якщо зразки викликають сумнів у достовірності, їх слід пред'явити передбачуваному виконавцеві, свідкам, оформивши ці дії протоколом допиту.

При підготовці порівняльних матеріалів, а саме, рукописних записів, в основі яких лежить латинський алфавіт, для проведення почеркознавчої експертизи дуже важливо підібрати зразки почерку таким чином, щоб у них були з достатньою повнотою відображені ознаки, властиві почерку особи, що виконувала ці зразки. Тільки при наявності таких зразків може бути зроблений достовірний висновок про виконання порівнюваних текстів однією і тією ж особою чи різними особами. Звідси випливає необхідність представляти зразки почерку, порівнянні з досліджуваним документом. Тому вільні зразки, що направляються на експертизу, повинні відповідати досліджуваним документам за низкою своїх характеристик. Так, зразки повинні бути написані тією ж мовою, що й досліджуваний текст, так як інша мова передбачає іншу писемність із своєрідною будовою літер.

Важливо, щоб розрив у часі виконання зразків і досліджуваного документа був мінімальним.

У сформованому почерку зміни зустрічаються рідше і тривалий час у того, хто пише, стійко зберігається певна індивідуальна сукупність ознак почерку.

При дослідженні рукописних записів, в основі яких лежать літери латинського алфавіту, виконаних сформованим стійким почерком, розрив у часі виконання досліджуваного документа і рукописних записів, поданих в якості вільних зразків почерку, іноді може бути 8-10 і більше років. Однак це порівняльне дослідження можливо зробити за умови, що за значений період дана особа не перенесла хвороб, які значно впливають на почерк (хвороби очей, нервові і психічні захворювання). У старості нерідко навички письма частково руйнуються, що спричиняє зміну почерку. Тому при дослідженні таких рукописних записів, так само як і рукописних записів, виконаних шкільним почерком, необхідні зразки, що відносяться до того ж періоду часу, що й досліджуваний текст.

У всіх випадках, коли на експертизу не можуть бути представлені зразки почерку, що відносяться до того ж періоду часу, що й досліджуваний документ, а розрив у часі значний, експерту обов'язково потрібно повідомляти відомості про вік, освіту, спеціальності, письмову практику, знання іноземних мов, захворювання, що впливають на почерк осіб, чії зразки почерку надаються на дослідження, та інші відомості, що мають значення для всебічного й глибокого вивчення ознак почерку. Наявність великого порівняльного матеріалу та додаткових відомостей про ймовірного виконавця полегшує дослідження і оцінку ознак і підвищує обґрунтованість експертного висновку.

Бажано, щоб зразки були виконані таким же пишучим приладом і, за можливістю, на такому матеріалі, що досліджувані рукописні записи, оскі-

льки у багатьох випадках відмінності в почерку однієї і тієї ж особи залежно від матеріалів письма, що застосовуються, можуть бути значними.

Експериментальні зразки почерку, повинні бути порівняні з досліджуваним документом за мовою, матеріалом письма, способом виконання і, якщо можливо, за змістом. В окремих випадках можливо надати експериментальні зразки іншою мовою, писемність якої заснована на латинській графіці

Слідчому, судді перед одержанням експериментальних зразків необхідно скласти текст для диктування, що містить слова, сполучення букв (цифр) і т.д., що є в документі, який підлягає дослідженню (коли в інтересах кримінального провадження особа, що перевіряється, не повинна знати про те, який саме документ знаходиться в розпорядженні слідчого, судді). А якщо слідчий чи суддя не володіє відповідною мовою, має право залучати відповідного спеціаліста для відібрання таких зразків.

Експериментальні зразки у вигляді рукописних записів, в основі яких лежать літери латинського алфавіту, слід отримувати як в звичних, так і не в звичних (незвичним пишучим приладом, в незвичній позі і т. п) для виконавця умовах. Як відомо, можливість зміни ознак почерку для кожної особи обмежена деякими межами. Навіть приблизне знання їх представляє інтерес при проведенні дослідження. Одержання експериментальних зразків, у вигляді рукописних записів, в основі яких лежить латинський алфавіт, в умовах збиваючих факторів дозволяє судити про їх вплив на стійкість і зміну ознак і дає деяке, правда дуже наближене уявлення про можливість перебудови навички письма.

Особи, рукописні записи якої підлягають дослідженню, інколи не відмовляються від виконання зразків необхідною мовою, а у осіб, підозрюваних у підробці, отримати зразки почерку необхідною мовою значно складніше і, як правило, не вдається. Якщо підозрюваний заявляє що він не володіє відповідною мовою то в таких випадках теоретично можливо спробувати отримати зразки почерку будь-якою іншою мовою, писемність якої заснована на латинській графіці. Можна запропонувати особі, підозрюваній у виконанні досліджуваних рукописних записів переписати якийсь текст, де б були слова, сполучення букв (цифр) і т.д., іншою мовою, писемність якої заснована на латинській графіці, однак практично це пов'язане з великими труднощами. Взагалі, якщо особа висловлює небажання брати участі у даній слідчій дії, її слід припинити.

Слід зазначити, що умовно-вільні зразки можуть з'явитися у матеріалах провадження лише у тому випадку, коли особа-іноземець, яка не володіє мовою судочинства, надає письмові пояснення на одній із мов, яка використовує латинський алфавіт, які потім перекладаються перекладачем.

Таким чином, виходячи з вище викладеного можна зробити висновок, що особливостями для підготовки порівняльного матеріалу при призначенні судово-почеркознавчих експертиз рукописних записів, в основі яких лежить латинський алфавіт, є наступні:

- вільні зразки які засновані на латинській графіці необхідно підбирати в документах різного цільового призначення, а саме: особисті листи, банківські документи, щоденники, службові записи, записні книжки, тощо. Знайти та вилучити вільні зразки почерку певної особи можливо за місцем

її проживання, роботи, навчання, у родичів, знайомих, банківських установах тощо.

- в результаті огляду досліджуваного документа слідчим (суддею) самостійно чи за участю спеціаліста (якщо слідчий (суддя) не володіє латинською мовою), складається текст для диктування, що містить слова, сполучення букв (цифр) і т.д., що є в документі, який підлягає дослідженню (в інтересах кримінального провадження особа, що перевіряється, не повинна знати про те, який саме документ знаходиться в розпорядженні слідчого, судді);

- при призначенні експертизи такого роду рукописних записів на дослідження направляються зразки, виконані в швидкому, уповільненому та в звичному темпі на тій мові на якій виконаний досліджуваний документ. У випадку, якщо особа заявляє, що вона не володіє відповідною мовою потрібно відбирати зразки на мові писемність якої заснована на латинській графіці, також можливо запропонувати особі підозрюваній у виконанні досліджуваних рукописних записів переписати якийсь текст, де б малися слова, сполучення букв (цифр) і т.д., будь-якою іншою мовою, писемність якої заснована на латинській графіці;

- якщо в слідчого (судді) є в розпорядженні умовно-вільні зразки, які виконані мовою, писемність якої заснована на латинській графіці, що виконувала особа-іноземець то їх за вимогою експерта потрібно надати для дослідження;

- в постанові потрібно вказати в якій мірі особа володіє латинською мовою, якщо вона нею не володіє то потрібно також вказати. А також вказати її національність, рідну мову, та якими мовами вона ще володіє, і в якій мірі, освіта (де вчилася, скільки років, який навчальний заклад закінчила, де навчається тощо), професію, звичну для написання руку, стан здоров'я, стан зору та ін.

Підготування порівняльного матеріалу для почеркознавчого дослідження залишається важливою й досить актуальною проблемою.